

Leszbikus és meleg elméletek: identitások és identitáspolitikák

Kalocsai Csilla

A leszbikus és meleg élettapasztalatokat, identitásokat és kulturális világokat föltérképező és elemző elméletek közel húsz éve jelentek meg a különböző észak-amerikai és nyugat-európai társadalomtudományi és kultúrakutatási diszciplínákban, és azóta egyre nagyobb hatást keltenek nemcsak az egyetemi tudományosság, hanem a népszerű szakirodalmak világában is. Lépünk csak be egy nyugati nagyváros könyvesboltjába, és nézzünk körül. Leszbikusokról és melegekről szóló gazdag és változatos irodalmat találunk ott: meleg témájú tudományos értekezéseket és leszbikus életet bemutató szépirodalmi alkotásokat, leszbikus nézőpontból írt filozófiai esszéket és meleg élettapasztalatokkal foglalkozó társadalomtörténeti írásokat, meleg bédekkereket és leszbikus krimiket, AIDS képregényeket és meleg tudományos-fantasztikus füzeteket. Emeljük le a polcra egy melegeknek szóló útikönyvet, és segítségével barangoljuk be a várost: csakhamar leszbikus és meleg bárókat, kávézókat, meleg és leszbikus civil szervezetek irodáit és archívumait fedezhetjük föl. Ha pedig nyár elején érkezünk, szemtanúi lehetünk, ahogy százazrek vonulnak az utcára a Meleg Büszkeség Napján.¹

Magyarországon ez még másképp van, de az első meleg és leszbikus kulturális, társadalmi és politikai intézmények és kezdeményezések itt is fokozatosan láthatóvá válnak. A könyvesboltokban még nemigen találunk meleg és leszbikus témájú köteteket, a meleg civil szervezetek száma azonban öt és tiz között mozog, és kialakulóban van egy leszbikus csoport is. Budapesten harmadszorra rendezték meg a Meleg Büszkeség Napját, kiadnak egy meleg magazint, a *Másokat*,² és olvasható egy leszbikus lap, a *Labrisz*. A napilapokban néha megjelennek tájékoztató jellegű újságcikkek melegekről és leszbikusokról, szenzációt szimatoló riportkönyvek és *talkshow*-k foglalkoznak a melegek és leszbikusok helyzetével, és a társadalomtudományi érdeklődés is fölismerte a téma fontosságát. Egy főműsoridős esti televíziós beszélgetésbe például nemcsak leszbikus nőket hívtak meg, hogy a műsor felszínes, csevegős keretei között nyilvánosan is föltárhassák azokat a nehézségeket, amelyekkel nemi vonzalmuk miatt kell szembesülniük, hanem társadalomkutatókat is, akiknek az volt a föladatuk, hogy „szakértökként” adatokkal is alátámasszák a kérdés társadalmi jelentőségét. Mindez egyrészt azt jelzi, hogy a melegek és leszbikusok szexualitását Magyarországon immár nem kizárólag orvosi vagy pszichiátriai problémaként kezelik, másrészt azt, hogy tár-

¹ A világ különböző városaiban június és július folyamán tartott Meleg Büszkeség Napja az 1969-es a New York-i Stonewall-i Lázadásnak állít emléket. Ekkor meleg bárókba rendőrök törtek be, és tartóztattak le több ezer meleget és leszbikust. A Stonewall-i Lázadás jelöli a meleg felszabadítási mozgalom kezdetét is.

² A *Másokról* lásd Takács Judit tanulmányát (1994).

sadalmi elfogadottságuk még nem érte el azt a mértéket, hogy saját nevükben és a saját érdekeiket szem előtt tartva beszélhessenek a nyilvánosság előtt.

Az elmúlt évtized demokratizálódó magyar társadalmában tehát beindult egy lassú, de ellentmondásos nyitási folyamat: a hegemon társadalmi környezet, a domináns kultúra perifériáján kialakulhattak meleg és leszbikus intézményi kezdeményezések, de a melegek és a leszbikusok továbbra sem vállalhatják nyíltan a szexualitásukat. Míg a heteroszexuális társadalom normáinak megfelelő módon élő párok számára gyakorlatilag megengedett, hogy a legkülönbébb nyilvános tereken (utcán, közintézményekben, a médiában) ölelkezzenek vagy csókolózzanak, a leszbikusok és melegek megütközést keltenének, ha nemi vonzalmukat a nyilvánosság előtt is kifejeznék. A többségi társadalom tehát kettős mércével mér, és emiatt nemcsak a homofób előítéletességgel szemben szükséges föllépni, hanem meg kell kérdejelezn azokat a társadalmi normákat is, amelyek a heteroszexuális magánszféra megnyilvánulásait beengedik a közzsférába, miközben a melegeket és leszbikusokat továbbra is rejtőzködésre kényszerítik és gettóba zárják. A magyar társadalom utóbbi évtizedben tapasztalható nyitása a nyugati kultúra felé mindazonáltal azt is lehetővé tette, hogy egyre több meleg és leszbikus aktivista és társadalomkutató is megismerje, milyen körülmények között élnek leszbikusok és melegek egyes észak-amerikai és nyugat-európai országokban, illetve milyen megoldásokat dolgoztak ki a többségi társadalom toleránsabbá tételére. Magyarországon is élnek karizmatikus nyugati meleg és leszbikus személyiségek, akik jelenlétükkel példát mutatnak magyar társaiknak. A rejtőzködés kényszerét tehát lassan fölváltja a láthatóvá tétel lehetősége, és mindez relevánssá és aktuálissá teszi, hogy a nyugati eredetű meleg és leszbikus elméleteket Magyarországon szélesebb olvasóközönség is megismerje.

A leszbikus és meleg elméletek nehezen definiálhatók tárgyaik, képviselőik és módszereik alapján, de a feminista elméletek példája eligazítást nyújt a meghatározásban. A feminista elméletek nem pusztán a nőekkel, hanem a nők és férfiak közötti, történetileg és kulturálisan meghatározott viszonytal, a társadalmi nemmel (*gender*) is foglalkoznak kutatásaikban. Ahogy a feminista elméletek a társadalmi nemet, úgy a leszbikus és meleg elméletek a szexualitás sokféleségét állítják a kutatás előterébe. A feminista elméletalkotókhoz hasonlóan, akik a társadalmi nem történeti, társadalmi és kulturális létrehozásáról beszélnek, a leszbikus és meleg elméletalkotók a szexualitás történeti, társadalmi és kulturális megalkotásáról gondolkodnak. A meleg és leszbikus elméletek tehát mindazokat az életformákat és identitásokat vizsgálják, amelyek megkérdőjelezik és fölforgatják az uralkodó nemi és szexuális normákat, hangsúlyozzák a szexualitás és a szexuális identitások sokféleségének kialakulását és újratermelését, és vitatják a kötelező heteroszexualitást. A leszbikus és meleg elméletek különböző tudományterületeken fogalmazódnak meg: a filozófiában, a történetírásban, a kulturális antropológiában, a szociológiában, a pszichoanalízisben, az irodalomelméletben és a kritikai kultúrákutásban. Ezek az elméletek újfajta ismereteket és jelentéseket hoznak létre, korábban nem tárgyalt vagy elhanyagolt témákat sorakoztatnak föl, illetve újszerű módszerekkel és megközelítésekkel élnek.

A leszbikus és meleg elméletek megjelenését és elterjedését a hatvanas évek emberjogi és civil társadalmi mozgalmái, Michel Foucault *A szexualitás története* című művének megjelenése és népszerűsége, illetve a feminista elméletek úttörő szerepe tették lehetővé. A leszbikus és meleg elméletek megkérdőjelezik a homoszexualitás korábbi orvosi és pszichiátriai diskurzusait, amelyek betegségként vagy abnormális pszichikai állapotként tételezték a homoszexualitást, pozitívan értelmezik a szexuális sokféleséget, elvetik a melegekkel és leszbikusokkal szembeni diszkriminációt, illetve kritika alá vonják a homoszexualitás társadalmi és kulturális közegeit, a magán- és a nyilvános szféráknak a modernitás korára jellemző kettéválasztottságát. Alapvetően tehát politikai elméletek, hiszen kritikusan reflektálnak a fennálló társadalmi rendre; nemcsak elmoszák a tudomány és a politika közötti hatá-

rokat, hanem hozzájárulnak a társadalom- és kultúratudományok változásához, és fenntartják, illetve vitatják a (homo)szexualitás mai szerveződését.

Az alábbi bevezetésben először rövid történeti sétát teszünk a leszbikus és meleg elméletek nyugat-európai és amerikai zezugos utcáin, ennek során bepillantunk a meleg és leszbikus mozgalom színtereire is, majd hazatérünk, hogy áttekintsük a magyar leszbikus és meleg elméletek első kísérleteit és a mozgalom első kezdeményezéseit. A meleg és leszbikus elméletek változatos és változékony területét természetesen nem járhatjuk be teljesen, de a meleg és leszbikus identitások és identitáspolitikák problémáival foglalkozó írások utalnak az elméletek sokféleségére, és támpontokat nyújtanak a szakirodalomban való további tájékozódáshoz is.

Kenneth Plummer angol szociológus a leszbikus és meleg elméletalkotás három korszakát különbözteti meg (Plummer 1992). A századfordulón és a század első évtizedeiben fölbukkant néhány olyan tudatos elméletalkotó, akik ugyan kénytelenek voltak elrejtteni saját meleg identitásukat, de kutatásaikban már merítettek a korabeli kontextusban megfogalmazódó, sajátosan a századfordulóra jellemző meleg identitásokból és tapasztalatokból. Tudományos értekezéseik egy időben jelentek meg a hetero/homo kettősségről szóló diskurzus létrehozásával és a meleg fölszabadító mozgalom első hullámával.³ Az Európában ekkor kialakuló tudományos beszéd férfi központú, így elsősorban férfiak beszéltek férfi homoszexualitásról. A férfiak alkalomadtán írtak ugyan az orvosi szóhasználatlalt „leszbianizmusnak” nevezett állapotról is, de azt a férfi homoszexualitás modellje alapján értelmezték. Nők azonban sem orvosi, sem pedig társadalomtudományi diskurzust nem alakíthattak ki a leszbikus élettapasztalatokról és identitásokról; a leszbikus nők maguk azonban föltűntek a szépirodalomban: gondoljunk csak George Sand-ra, Gertrude Steinre vagy Radclyffe Hallra. E korai tudományos és szépirodalmi írások létrehozták a homoszexualitás modern koncepcióját, és bár gyakran megmaradtak az orvosi és pszichiátriai elemzések szintjén, kiindulási pontot nyújtottak a későbbiekben kibontakozó, a homoszexualitás társadalmi és politikai mivoltát hangsúlyozó leszbikus és meleg elméleteknek és mozgalmaknak.

A meleg és leszbikus elméletek második szakasza a hatvanas években kezdődött, amikor ezek az elméletek a homofil mozgalommal karöltve egyre nyíltabban a meleg és leszbikus élettapasztalatokról beszéltek. A homofil mozgalom Európában és Észak-Amerikában is elterjedt, de Európában a diskurzus inkább a szexológiai intézetek falai közé szorult. Ekkor tolódtott át a meleg és leszbikus elméletalkotás súlypontja az óceán túlsópartjára. Az Egyesült Államokban írtak először a kialakuló meleg és leszbikus identitásokról a rövid életű meleg és leszbikus újságokban, és itt jelentek meg először olyan röpiratok (pl. *Radicalesbians*, *The Woman Identified Woman*, *Lavender Culture*), amelyek az aktív politizálás fontosságát és egy fölszabadítási mozgalom beindításának szükségességét hirdették. A politikai cselekvés egyik legfontosabb eleme a nyilvános és politikai föltárulkozás, a *coming out* volt.⁴ Az aktivisták azonban a mozgalmi újságok hasábjait egyetemi katedrákra és tudományos szakfolyóiratok lapjaira cserélték; gyakorlati kritikáik fokozatosan elméletekké intézményesültek.⁵ Ebben az időszakban az uralkodó heteroszexuális viszonyokat kritizáló feminista leszbikusok elméleti elkötelezettsége bizonyult a legtermékenyebbnek (Rich 1994).

---

3 Erről bővebben lásd Takács Judit itt következő írását.

4 A személyes, nyilvános és politikai föltárulkozások közötti fokozati különbségekről, illetve a magyarországi leszbikusok föltárulkozástörténeteiről lásd Kalocsai Csilla dolgozatát (Kalocsai 1997). Amire az Egyesült Államokban a hatvanas és hetvenes években már sor kerülhetett, az a magyarországi melegek és leszbikusok számára talán csak most válik lehetővé.

5 Az Amerikai Egyesült Államokban és Hollandiában találunk leszbikus és meleg elméleti tanszékeket, illetve más tanszékek kurrikulumba beépülő előadásokat és szemináriumokat. A meleg és leszbikus folyóiratok közül (

A hetvenes-nyolcvanas években a meleg és leszbikus elméletek a különböző tudományterületeken más-más kérdésekkel foglalkoztak: a pszichoanalízis vitatni kezdte a homoszexualitás betegség voltát, és bevezette a homofóbia fogalmát; a szociológia az intézményesült meleg és leszbikus élettereket vizsgálta, és a homoszexualitás társadalmi megalkotottságáról beszélt; a történettudomány a modern meleg mozgalom és identitás történeti kialakulását kutatta; a kulturális antropológia pedig a homoszexualitással kapcsolatos etnocentrikus fogalomalkotásra irányította a figyelmet, illetve a homoszexuálisnak nevezett tapasztalatok és gyakorlatok kulturális különbségeit és társadalmi kialakulását mutatta be konkrét példákkal. A nyolcvanas években két új területen is elindult a kutatás: a kritikai kultúrakutatás és az AIDS-kutatás keretei között. A meleg és leszbikus kultúra térhódításával lehetővé vált, hogy ezek az elméletek a melegek és leszbikusok kulturális reprezentációt újfajta módon, a kulturális főárammal szembeni viszonyukat hangsúlyozva elemezzék. A szintén a nyolcvanas évekre tehető AIDS-kriszis sok kutatónak és elméletalkotónak szolgált vizsgálati tárgyként.

A leszbikus és meleg elméletalkotás harmadik szakasza a nyolcvanas-kilencvenes évek posztmodern elméleteihez kapcsolódik. A posztmodern elméletek szerint a modernitást két, egymásnak gyakran ellentmondó folyamat alakítja ki: a racionalizálás és a megújulás. A racionalizálás hozzájárul a tudomány, a bürokrácia, a szabályok, a kategóriák és a normák elterjedéséhez, a logikus és lineáris gondolkodáshoz. Ennek a folyamatnak a terméke a modern homoszexualitás tudományos kategóriájának létrehozása, mely a kutatás és szabályozás tárgyává vált. A megújulás azonban megbontja és átalakítja a létrejött kategóriákat, normákat és szabályokat, továbbá fölismeri a különbözőségeket és a változásokat. A homoszexualitás így nemcsak egy jól körülhatárolt tudományos fogalom megnevezésére, hanem a szexuális sokféleség megjelölésére is szolgál. A posztmodern meleg és leszbikus elméletek meglátják a szexuális sokféleségben rejlő elméleti és politikai lehetőségeket, dekonstruálják a homoszexualitás egyetemes kategóriáját, és érzések, vonzalmak, nemek, identitások, kapcsolatok, terek és gyakorlatok sokféleségéről beszélnek. A meleg és leszbikus identitások a nemi, szexuális, etnikai, osztály alapú és más különbségek metszéspontjain bukkannak föl, és öltönek változó és változatos formát. Sokan azonban nemcsak a homoszexualitás fogalmát ássák alá, hanem a leszbikus és meleg kategóriákat is megkérdőjelezzik, és bevezetik a nemi és szexuális határokat elmosó *queer* elnevezést. A főként amerikai *queer* elméletek és politikák új lehetőségeket nyitnak meg a különböző szexualitású alanyok előtt, képlékenyebb identitásokat és átmeneti közösségeket teremtenek. A különbözőség ezen elméleti és politikai diskurzusa fölforgatja a korábbi kirekesztő identitáspolitikákat, és olyan koalíciós politikává alakítja át azokat, amely a koalíció formáját és jelentését nem írja elő, és az identitásokra vonatkozóan nincsenek előfeltételezései. Az ilyen koalíciós politikák átmeneti egységeket képeznek, melyeket a különbözőségek és megosztottságok hívnak életre és ösztönöznek cselekvésre (Butler 1990).

A leszbikus és meleg elméletek sokfélesége nemcsak a meleg és leszbikus élet különbözőségeit tükrözi, hanem az elméletek között feszülő konfliktusokat is. A leszbikus elméletalkotók a hetvenes és nyolcvanas évektől kezdődően gyakran a már intézményesültebb feminista tanulmányokhoz kapcsolódnak, ahol érdekeiket hatékonyabban tudják képviselni. Sokszor úgy tűnhet, hogy a meleg elméletalkotók „gyámkodni” próbálnak a leszbikusok fö-

---

5. foly.) talán a következők a legjelentősebbek: *GLQ: A Journal of Lesbian and Gay Studies*, *The Journal of Homosexuality*, *Journal of the History of Homosexuality*, *Hypathia*, *Lesbian Ethics*, de feminista elkötelezettségű folyóiratok is teret adnak leszbikus tanulmányoknak: *differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, *Signs*, *Feminist Review* stb.

lött, vagy azt érzik, hogy saját elméleteiket a lesbikus feministák veszélyeztetik. Végeérhetetlen vitákat okoz az esszencializmus és konstruktivizmus kérdése is: az esszencialisták szerint a homoszexualitás olyan egyetemes, minden kultúrában és társadalomban megjelenő emberi jelenség, amely az adott személyt vagy személyeket alapvetően meghatározza; a konstrukcionista szerint pedig a nemi és szexuális sokféleség történetileg és kulturálisan meghatározott módon jön létre, a különböző társadalmi közegekben különféleképpen nyilvánul meg, és különféle funkciókat tölt be.⁶ Az esszencializmus és konstruktivizmus vitája további szakadásokhoz vezet a lesbikus és meleg elméletek között, hiszen a lesbikus elméletek gyakran látszólag esszencialistábbak, mint a homoszexualitás megalkotottságát hangsúlyozó meleg elméletek. Az esszencializmus és konstruktivizmus konfliktusa kidomborítja a meleg és lesbikus elméletek és mozgalmak közötti szembenállást is. Az elméletek könnyebben megkérdőjelezzik a homoszexualitás esszencialista értelmezését, míg a lesbikus és meleg identitáspolitikák sokszor ragaszkodnak az esszencializmushoz, amelyek a meleg és lesbikusok társadalmi elnyomásának, bizonytalan és ingató kulturális pozíciójának a terméke.⁷

A magyar meleg és lesbikus elméletek első kezdeményezései az egyes újonnan megalakuló meleg és lesbikus szervezetekhez köthető identitáspolitikák különbözőségeit írják le.⁸ A magyar lesbikus és meleg mozgalmak valamelyest követik a nyugat-európai és amerikai példákat, az identitáspolitikák „lépcsőit” azonban nem egyesével teszik meg: a különböző identitáspolitika-modellek az egyes meleg és lesbikus csoportoknál más-más formát öltenek, és ez a mozgalom megosztottságát eredményezi. Így lehetséges, hogy Magyarországon egy időben találunk esszencialista, konstruktivista, homofil és *queer* identitáspolitikai kísérleteket. A magyar lesbikus és meleg mozgalmak hordozzák azt a lehetőségét, hogy a nyugati identitáspolitikák hibáiból és túlkapásaiból tanuljanak, azokat saját társadalmi kereteik között újraértelmezzék, és sajátos identitáspolitikákat alakítsanak ki.

A szexuális identitás modern koncepciója hosszú történelmi folyamat terméke, talán a tizenkilencedik századra vezethető vissza Nyugaton. A meleg és lesbikus identitás azonban nem mindenható és mindent felölelő kategória, hiszen vannak, akiknek életformája homoszexuálisnak nevezhető, mégsem határozzák meg így önmagukat. Mások visszautasítják a címkét, mert szexualitásuk nem központi összetevője identitásuknak, vagy szexuális tapasztalataik ezzel nem összeegyeztethetőek. A lesbikus és meleg identitások tehát sokféle tartalmat és jelentést kaphatnak emberektől, életrészekektől, kultúráktól és történelmi koroktól függően. A *Replika* alábbi válogatása a lesbikus és meleg identitások és identitáspolitikák létrehozását, újratermelését és megkérdőjelezését tanulmányozza különböző szintereken. Az első írás a homoszexualitás fogalmának orvosi, pszichiátriai és társadalomtudományi kialakulásáról beszél. A fogalmi keretek fölrajzolása után következik két tanulmány az amerikai meleg és lesbikus identitások és identitáspolitikák változásáról, melyeket egy észak-európai példa kísér a modern homoszexualitás eltűnéséről.

A válogatás első tanulmányában a szociológus Takács Judit a „homoszexualizálás” interdiszciplináris tudományának jellegzetességeit körvonalazza történelmi utalások és mai magyar példák fölhasználásával. E tudomány legjellegzetesebb vonása a témaválasztás: nem magukra a homoszexuális alanyokra koncentrál, hanem e kulturálisan meghatározott szubjektumok kialakításának folyamataira. Takács szerint a homoszexualizálás kutatójának azt

---

6 Erről bővebben lásd Diana Fussnak az alábbi válogatásban közölt tanulmányát.

7 További vitákról és konfliktusokról lásd a válogatásban közölt írásokat, különösen Lisa Duggan, Diana Fuss és Henning Bech tanulmányait.

8 Bővebben lásd Tóth László és Takács Judit tanulmányait (Tóth 1994; Takács 1994, 1997).

kell nyomon követnie, milyen anyagokból és formákból, illetve hogyan építkeztek a homoszexualitással foglalkozó tudományágak, amikor létrehozták saját homoszexuális „alanyikat és tárgyaikat”, amelyek tartalommal töltik föl a különféle homoszexualitás-kategóriákat. E normatív kategóriák közül a bűn–betegség–deviancia „triumvirátusa” és azok a köréjük szerveződő szaktudományos apparátusok kerülnek a figyelem középpontjába, amelyek uralják a modern kori homoszexualitás történetét, és nagymértékben befolyásolják az egyéni identitáskonstrukciók alakulását is.

A következő cikkben egy amerikai irodalomkritikus, Diana Fuss, a meleg és leszbikus közösségek identitáspolitikájával foglalkozik, mely a politikát a személyes identitás egyfajta értelmezésére alapozza. Bár elismeri az identitáspolitikai csoportszervező és mozgósító szerepét, megkérdőjelezi azokat a föltételezéseket (identitás és politika), amelyeken e koncepció nyugszik, és rámutat esszencialista jellegükre. Fuss az identitáspolitikát történeti és kulturális konstrukciónak tekinti, és föltárja az identitáspolitikai absztrakt és kódos identitásfogalmának történetét, illetve annak a politikához fűződő zavaros viszonyát. A homoszexualitás elméletei Fuss szerint tehát nem egységesek, különböző konfliktusok feszülnek közöttük (elméleti/politikai irányultság, leszbikus/meleg identitások, esszencialista/konstruktivista megközelítések).

A válogatás harmadik esszéjében Lisa Duggan az amerikai *queer* elméletek és politikák új lehetőségeit elemzi. Duggan a meleg és leszbikus liberális és nacionalista álláspontokkal szemben helyezi el a *queer* gondolkodást, mely leszbikusok, melegek, biszexuálisok, transzneműek és néha heteroszexuálisok előtt nyitja meg kapuit, hatol át nemi és szexuális határokon, és teremt képlékeny identitásokat és átmeneti közösségeket. A szerző föltárja a *queer* elméletek és politikák konstrukcionista gyökereit, és fölsorakoztatja az egyes elméletalkotók hozzájárulását a *queer* gondolkodáshoz. A *queer* vitatja az esszencializmus/konstruktivizmus, a homoszexualitás/heteroszexualitás és az aktivizmus/tudományosság ellentétpárokát, és kivezet a meleg és leszbikus gettóból.

A negyedik írás szerzője, Henning Bech dán szociológus szerint a kutatásnak a homoszexuális identitás ügye(i) helyett a homoszexuális létformára kell koncentrálnia. A különböző társadalom- és kultúraspecifikus identitáskonstrukciók közül, melyeket Bech a homoszexuális létformák csupán lehetséges, de nem föltétlenül meghatározó alkotóelemeiként tart számon, a klasszikus, a homofil, a meleg és leszbikus, valamint a *queer* identitásokat különbözteti meg. Ezek ugyan megjelenésük szerint történeti sorrendbe állíthatók, hatásaik azonban máig és akár egymással egyidejűleg is érvényesülhetnek. A tanulmány fókuszában a modern homoszexuális eltűnésének jelensége áll, mely egyes (észak)nyugat-európai társadalmakban, például Dániában is, jól megfigyelhető. Ez a jelenség azonban csak a „valódi” jóléti államok kontextusában értelmezhető, ahol a társadalom széles rétegei számára megteremtődtek a klasszikus családi kereteken kívüli élet lehetőségei. A tanulmányból választ kapunk olyan fontos elméleti és gyakorlati kérdésekre, mint hogy miért nehéz vagy lehetetlen a *queer* elméletek alkalmazása Európában, mi áll a modern homoszexuális eltűnésének hátterében, és az új helyzetekben milyen gyakorlati politizálás tűnik a legcélravezetőbbnek.

A válogatás tanulsága talán úgy foglalható össze, hogy a meleg és leszbikus elméletek megkérdőjelezzik az uralkodó orvosi és pszichiátriai homoszexualitás-képet, lebontják a leszbikus és meleg identitások körüli sztereotípiákat, és föltérképezik a meleg és leszbikus identitások és identitáspolitikák működését különböző helyszíneken és korszakokban. A nemzetközi kitekintés lehetőséget ad az összehasonlító perspektíva alkalmazására: annak vizsgálatára, hogy a helyi, konkrét kulturális jelenségek és jelentések milyen leszbikus és meleg identitásokat és identitáspolitikákat hívnak elő. Így elkerülhető, hogy elnagyolt következtetéseket vonjunk le, és általánosságban beszéljünk a meleg és a leszbikus identitásról, illetve identitáspolitikáról.

Hivatkozott irodalom

- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. London és New York: Routledge.
- Foucault, Michel (1996): *A szexualitás története. A tudás akarása*. Ádám Péter ford. Budapest: Atlantisz.
- Kalocsai Csilla (1997): *Leszbikus identitások az élet- és főtárulkozástörténetekben*. Szakdolgozat, ELTE Kulturális Antropológia Tanszék.
- Plummer, Kenneth (1992): Speaking Its Name. Inventing a Lesbian and Gay Studies. In *Modern Homosexualities. Fragments of Lesbian and Gay Experiences*. Kenneth Plummer szerk., 3–25. London és New York: Routledge.
- Rich, Adrienne (1994 [1980]): Compulsory Heterosexuality and Lesbian Existence. In *The Lesbian and Gay Studies Reader*. Henry Abelove, Michele Aina Barale és David M. Halperin szerk., 227–255. London és New York: Routledge.
- Takács Judit (1994): A (meleg)média szerepe a homoszexuális közösségek társadalmi elvárásainak közvetítésében. In *A homoszexualitásról*. Tóth László szerk., 119–129. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet.
- Takács Judit (1997): (Homo)sexual Politics. In *Ambiguous Identities in the New Europe*. Replika Special Issue. Hadas Miklós és Vörös Miklós szerk., 93–107. Budapest: Replika Kör.
- Tóth László (1994): *A homoszexualitásról*. Budapest: ELTE Szociológiai Intézet.